

Sydvestsjællands Museum
Storegade 17
4180 Sorø
Tlf.nr. +45 57 83 40 63
Mail: kontor@vestmuseum.dk

**Arkæologisk undersøgelse
af boplads fra overgangen
mellem yngre bronzealder og
ældre jernalder i perioden
28/4/08 til 20/5/08.
Kulturhistorisk redegørelse.**

*Afrømning med maskine. Nederst til venstre i billedet ses et af de fremkomne indridsede anlæg.
Foto: SVM.*

Deltagelse: Maria Berg, daglig leder.
Lehne Mailund Christensen
Klaus S. Hvid

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	3
2. Kulturhistorisk redegørelse	3
3. Undersøgelsens perspektiver.....	7
4. Baggrund og begrundelse for udgravningen.	8
5. Landskabet.....	8
6. Andre fortidsminder i området/byen (fortidsmindelandskabet).....	9
7. Udgravningens data	9
8. Udgravningens metode.....	10
9. Dataliste	10
10. Tidstavle.	12
11. Litteratur.	12

1. Indledning

Den arkæologiske undersøgelse blev finansieret af LandboSjælland i forbindelse med byggemodning af arealet, men den praktiske undersøgelse blev forestået af Sydvestsjællands Museum.

Ved udgravningen fremkom en hustomt med omkransende hegn fra den ældre del af jernalderen samt bopladsspor fra både ældre jernalder og yngre bronzealder i form af stolpehuller, gruber og kogegruber samt keramik og flintgenstande fra samme periode.

2. Kulturhistorisk redegørelse

Ca. 2000 år f.kr. kommer bronzen via handelsruter der strækker sig fra Vest- og Mellemeuropa og op til Norden. Det nye metal bliver især brugt af overklassen, og det er hovedsageligt smykker og økser, der bliver fremstillet. De almindelige redskaber bliver stadig fremstillet af flint og ben.

Denne nye rigdom afspejler sig også i bygningsværkerne, hvor både husene og gravmonumenterne bliver større. Mod slutningen af bronzealderen bliver gårdene mindre og de enkelte bebyggelser ligger omkranset af agersystemer og overdrev ind imellem de store skovområder, der stadig præger landet.

Omkring 500 f.kr. er et nyt metal ved at gøre indpas i norden, nemlig jernet. Jernet er hårdere end bronzen og dermed bedre at fremstille redskaber af, og samtidig er det nemmere at få fat på, da myremalmen findes herhjemme i rigelige mængder.

Med denne opdagelse træder vi nu ind i jernalderen, hvor landbruget stadig er den primære fødekilde. Gårdene ligger i den ældste del af jernalderen stadig som enkeltgårde eller små landsbysamfund på et par gårde med omkransende agersystemer og fritgående køer, får og grise, der græsser på de åbne enge.

I tiden efter kr. ændrer samfundsstrukturen sig. Landskabet bliver mere og mere åbent, og man samles i regulære landsbyer. Med romerrigets udvikling og ekspansion med stadig flere erobrede provinser underlagt romersk indflydelse, kommer der igen gang i handelen, især til Danmark. Denne gang handles der med smukke metalgenstande og glas, der som tidligere er forbeholdt overklassen at eje.

2a. Undersøgelsens resultater.

Hus 1:

Ved den arkæologiske udgravning blev der fundet et treskibet hus på ca. 13 m. i længden og 6 m. i bredden med tilhørende hegn og ildsted (jf. fig. 3). Huset består af fire sæt tagbærende stolper samt enkelte bevarede vægstolper. Vægstolperne var ca. 20 – 40 cm. i diameter og ca. 10 – 20 cm. i dybden

Dertil er der ved de midterste tagbærende stolper mod syd et par stolpehuller, der muligvis har indgået i konstruktionen som dørstolper til et indgangsparti (jf. fig. 1). Disse dørstolper var af samme størrelse som vægstolperne.

I den vestlige del af huset blev der, som nævnt, fundet rester af husets ildsted.

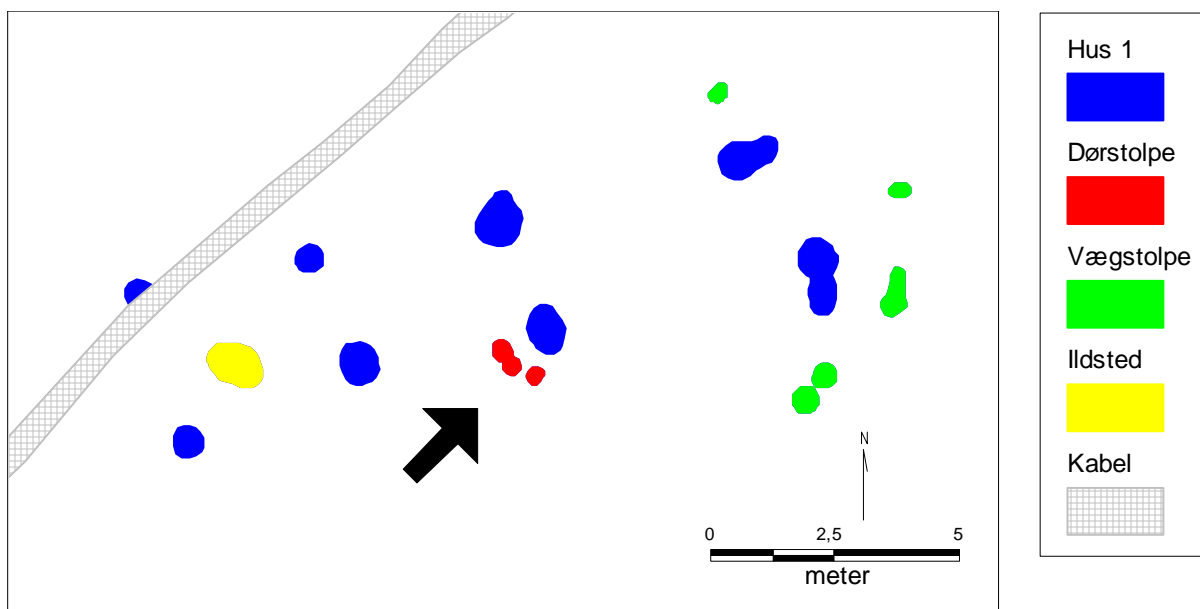

Fig. 1: Pilen viser dørstolperne ved hus 1. Til højre ses en tegnforklaring til de forskellige anlæg.

På en lokalitet ca. 24 km. væk, ved Vemmelev ("Elkærgård" SVM01045), er der ligeledes fundet treskibede huse fra ældre jernalder af samme stil som hus 1. Et af disse huse har som hus 1 dørstolper der vender mod syd (jf. undersøgelsesrapporten for SVM01045-2). Dette afspejler en meget ens byggestil, som altså ikke kun har været lokal men også regional (dvs. har omfattet det sydvestsjællandske område).

Da resultaterne af de naturvidenskabelige dateringer endnu ikke foreligger, er hustomten foreløbig blevet dateret til den ældste del af jernalderen, ca. 500-200 f.Kr. ud fra dets dimensioner og ud fra fund af keramik i nedgravningerne rundt omkring på pladsen.

Hegn:

Det omkringliggende hegn er desværre ikke fuldstændigt bevaret. Dette kan skyldes, at de noget mindre stolpehuller (ca. 10–20 cm. i dybden) med tiden er ødelagt på grund af mange års pløjning på stedet. De resterende stolpehuller var meget tydelige, og i enkelte af dem var der også bevaret stolpespor.

Som tidligere nævnt gik dyrene frit på de åbne enge udenfor landsbyen (jf. den kulturhistoriske redegørelse). Det er derfor nærliggende at tro, at et hegn der omkranser en gård på denne måde, ikke er lavet for at holde dyrene inde, men derimod ude.

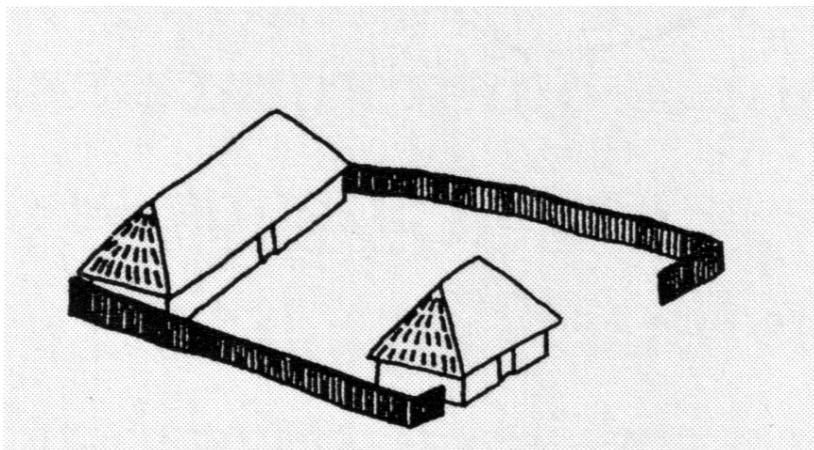

Fig. 2: Rekonstruktion af et hus fra lokaliteten Vendehøj, Jylland. Også her havde man hegn om de enkelte gårde. Huset er fra ældre jernalder. Billede: J. Jensen 2003.

Kulturjord eller nedslidningslag:

Ved den sydøstlige del af hegnet var et ca. 8X15 m. stort område af kulturjord (jf. Fig. 3). Dette område havde en mørk grå fyld opblandet med trækulsnistre og enkelte sten hvoraf nogle var ildskørnede. Dybden på anlægget varierede mellem 10 – 20 cm og bunden jævnt flad.

Laget er ikke tolket som et regulært kulturlag men snarere som en forsækning ved hegnets indgangsparti skabt ved den trafik, der er foregået til og fra gården.

Det er muligt, at der under dette lag befinder sig enkelte stolper, der tilhører hegnet. Det var ved udgravningen ikke muligt at udskille eventuelle stolpehuller i laget, blandt andet på grund af den kraftige udtørring, der var af feltet.

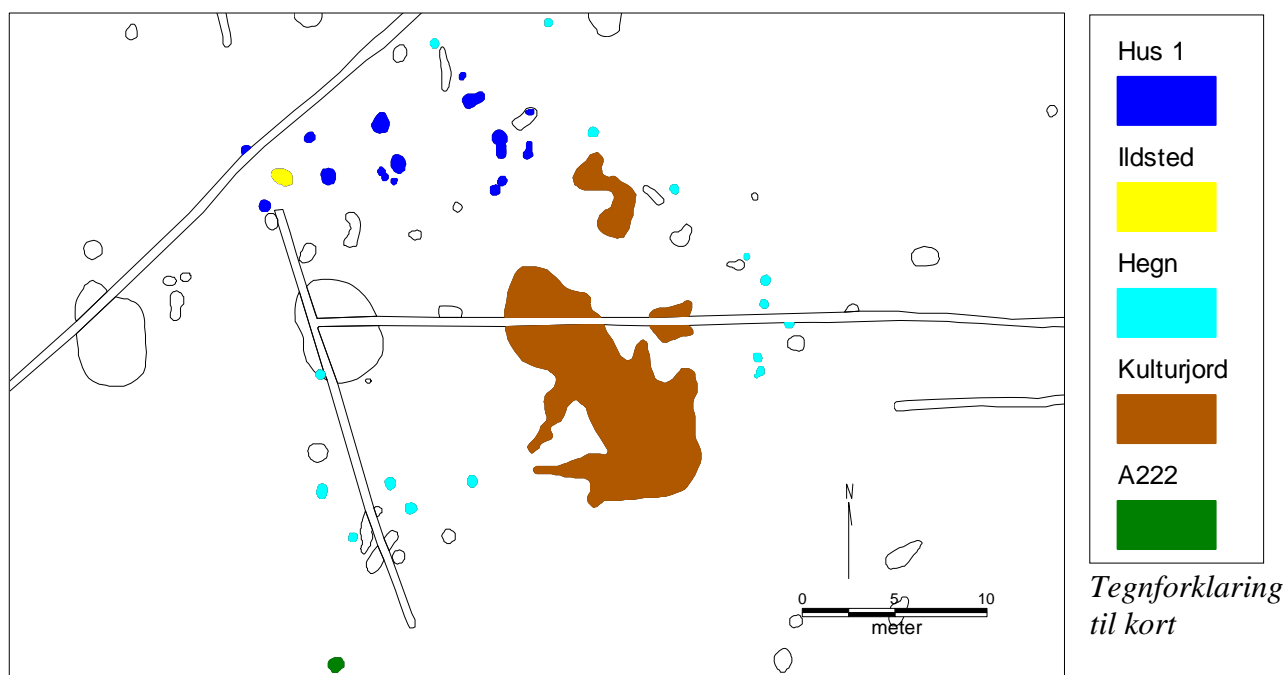

Fig. 3: Oversigt over hus 1 med ildstedet og det tilhørende hegn samt det omrodede område med kulturjord ved åbningen i hegnet.

Gruben A222:

Denne grube lå 7 meter fra hegnet i det sydvestlige hjørne (jf. fig. 4). Gruben var 81 cm. i diameter og med en dybde på ca. 55 cm. Siderne var lodrette og bunden næsten flad. Fylden var brungrå og med trækulsnistre. Da gruben blev snittet, fremkom en del flintafslag fordelt i hele gruben, men nogle af de større stykker lå øverst i gruben (jf. fig. 5 og 6). Flintafslagene var slået af samme blok, men ingen af afslagene havde yderligere bearbejdning i form af retouche eller tilhugning.

På trods af den manglende efterbearbejdning har de flintafslag, der lå i gruben, sagtens kunne bruges til redskaber. Der var ingen små flintafslag i gruben men udelukkende afslag med en størrelse på ca. 5 – 8 cm. i diameter (jf. afsnit 7, fig. 9). Det tyder på, at flintstykkerne ikke er blevet tilhugget i nærheden af gruben, men at de er blevet tilhugget andetsteds og derefter deponeret i gruben som halvfabrikata til senere bearbejdning.

Da gruben endnu ikke er naturvidenskabeligt dateret, kan den indtil videre kun dateres ud fra dens indhold og kontekst. De store, grove flintstykker placerer den i yngre bronzealder (1000 – 500 f.Kr.) eller i den tidlige del af ældre jernalder (500 – 200 f.Kr.). Da huset formentlig stammer fra den tidlige del af jernalderen, er det dog mest sandsynligt, at gruben også skal dateres til denne periode. De naturvidenskabelige dateringer vil dog forhåbentlig medføre en mere præcis datering af husets og grubens alder.

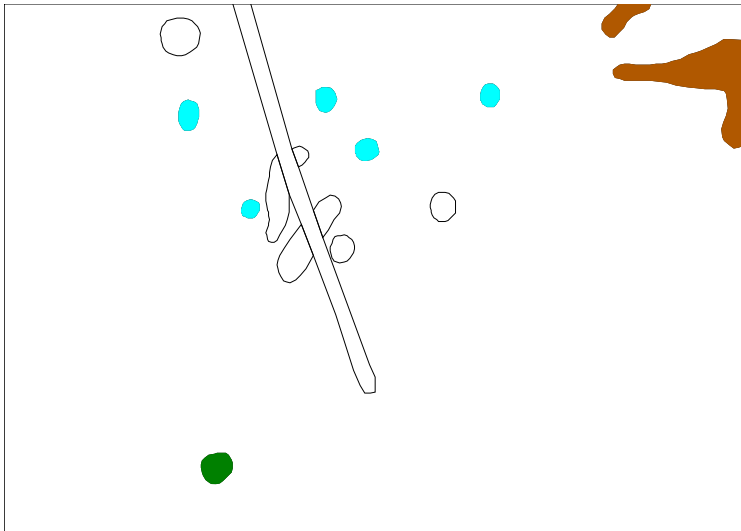

Fig 4: Grube A222 (grøn markering) med det sydvestlige hjørne af hegnet (blå markering) og den omrodede kulturjord (brun markering).

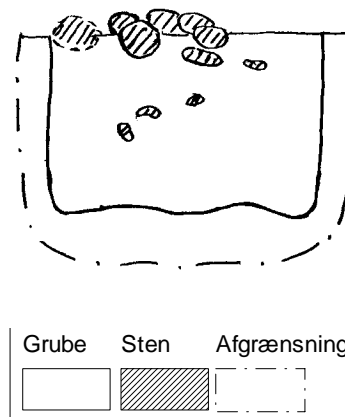

Fig. 5 og fig. 6: Profilsnit af grube A222, foto og tegning: SVM

3. Undersøgelsens perspektiver

Da det forhistoriske bebyggelsesmønster på Sorø-egnen endnu er stort set ukendt, er denne udgravning med til at give et mere nuanceret billede af oldtiden og især den tidlige del af jernalderen i dette område.

Der blev ved udgravningen blev udtaget prøver til naturvidenskabelig analyse/datering af både hus, ildsted og flintgrube, og resultaterne af disse analyser kan give en mere nøjagtig datering af huset og hegnet og planteanalyserne kan give en forståelse af brugen og udnyttelsen af de planter, der har været på egnen, hvilke typer korn man har dyrket på markerne m.v.

Overordnet set, er resultaterne fra Søbjerggård ikke kun et redskab til at forstå områdets udvikling og bosættelsesmønstre gennem tiden, men er også med til at belyse det generelle bosættelsesmønster i yngre bronzealder/ ældre jernalder på Sjælland.

4. Baggrund og begrundelse for udgravningen

I foråret 2008 foretog Sydvestsjælland Museum en udgravning af to områder indenfor et ca. 4,6 hektar stort byggeområdesareal nord for Tuelsø ved Sorø. Forud for selve undersøgelsen blev der i vinteren 2007 foretaget en forundersøgelse af hele det ca. 4,6 hektar store areal (jf. forundersøgelsesrapport "SVM01160-1 Søbjerggård").

Ved denne forundersøgelse blev der påvist en række interessante aktivitets- og bopladsspor fra bronzealderen og jernalderen og på baggrund af disse fund, blev der udvalgt to interesseområder til videre undersøgelse (jf. afs.5, fig. 7).

5. Landskabet

Området ligger umiddelbart øst for Søbjerggård mellem Vestmotorvejen i nord og Fulbyvej i syd. Lokaliteten ligger ca. 1 kilometer øst for Pedersborg By ved Sorø. Sagsarealet ligger på den vestlige side af et større højdetræk, som mod nord er gennemskåret af motorvejen. Mod syd, udenfor området, falder terrænet markant ned mod Tuel Sø (jf. fig. 7).

Selve pladsen ligger på den vestlige side af højdetræket. Hvor terrænet falder mod vest og syd, er to mindre lavninger, der kan have været vandfyldte i oldtiden (jf. forundersøgelsesrapporten).

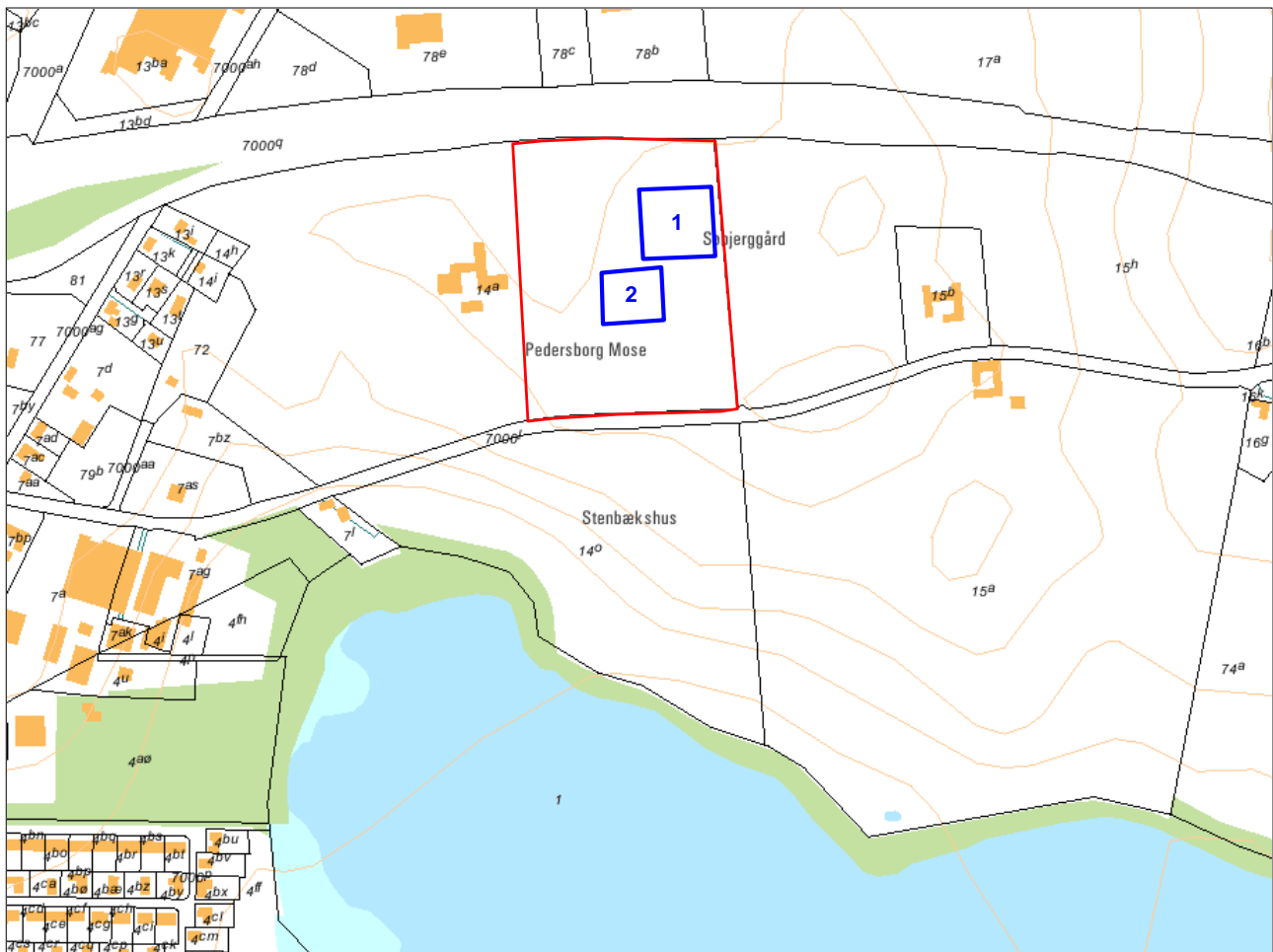

Fig. 7: Kortudsnittet viser placeringen af sagsarealet, markeret med rød, samt de to udgravede interesseområder, markeret med blå (Baggrundskort: Topografisk matrikelkort)

6. Andre fortidsminder i området/byen

Nord for ”Søbjeiggård”, på den anden side af motorvejen, blev der i 2006 foretaget en arkæologisk forundersøgelse hvor der påvistes bopladsspor fra jernalderen (sag: SVM01002 og SVM01003). På markerne ved ”Søbjeiggård” er der gennem tiden fundet en del flintgenstande.

Den tidligere ejer til matr. 14a kunne fremvise flere flintredskaber i form af blandt andet slebne økser. Disse genstande skulle efter sigende være fundet på lokaliteten samt de tilstødende marker, der vender ned mod Tuelsø.

7. Udgravningens data

Efter endt forundersøgelse blev der udpeget to interesseområder på i alt 6623 m² til videre undersøgelse. Ved afrømningen af de to interesseområder blev der registreret i alt 110 anlæg. Fordelt på de to felter ser det således ud:

På interesseområde 1 blev der afrømmet 3810 m². I alt fremkom der på dette felt 94 anlæg i form af 48 stolpehuller (heraf 1 hustomt og 1 tilhørende hegn), 7 kogegruber, 29 gruber, 2 recente anlæg, 4 dræn, 1 kabel og 3 store sten der lå i en recent grube, der var lavet til formålet.

På interessområde 2 blev der afrømmet 2114 m². I alt fremkom der på dette felt 16 anlæg i form af 2 stolpehuller, 6 gruber, 7 kogegruber og en stenrøse fra nyere tid (1600 -). På dette felt er der afrømmet en anelse mindre jord end beregnet. Dette skyldes, at størstedelen af feltet bestod af meget stenet, næsten gruset undergrund, og det var tydeligt, at man i oldtiden har valgt de mere lerede områder at bygge på.

Af genstande blev der fundet keramik og flint der er dateret til yngre bronzealder og ældre jernalder (jf. fig. 7 og 8). Der var lidt knoglemateriale, men dette havde det meget dårligt og kunne derfor ikke hjemtages.

Selve undersøgelsen fandt sted fra d.28.4.2008 til d.20.5.2008.

Fig. 8 og 9: Et udvalg af fundmaterialet fra undersøgelsen. Billedet til venstre viser tre randskår fra grube A200. Billedet til højre viser flintafslagene fra grube A222 (Jf. afs.2a). Foto: SVM.

8. Udgravningens metode

Ved ugravningen blev først interesseområde 2 og derefter interesseområde 1 frilagt vha. en 20 tons gravemaskine påmonteret en 2 meter bred planérskovl. Alle fremkomne anlæg blev indridset og markeret med pinde. Herefter indtegnedes, på vandfast A3 tegnefolie, de fremkomne anlæg i 1:100, og alle anlæg, inklusiv dræn, recente nedgravninger, vådområder, stenspor etc. blev nummereret.

Tegningerne blev fastlagt ud fra et målesystem udlagt vha. Pythagoras. Målesystemet blev fæstet med målepunkter, der indmålt af landmåler med GPS inden for få cm's nøjagtighed. Felterne blev nivelleret med laser-nivellerapparat og der blev taget arbejdsbilleder og oversigtsbilleder af felterne.

Derefter blev der med spader gravet profilsnit i anlæggene således, at de kunne tegnes i 1:20 og beskrives ud fra form, fyld og evt. funktion. Anlæg 200 blev gravet med skelske for ikke at ødelægge genstandsmaterialet. Dræn og recente anlæg blev ikke snittet. De største af gruberne blev snittet med gravemaskine før de blev tegnet i 1:20 og beskrevet.

Fig. 10: Der bliver gravet profilsnit af de tagbærende stolper i hus 1, så de bagefter kan tegnes i 1:20 og fotograferes. Foto: SVM

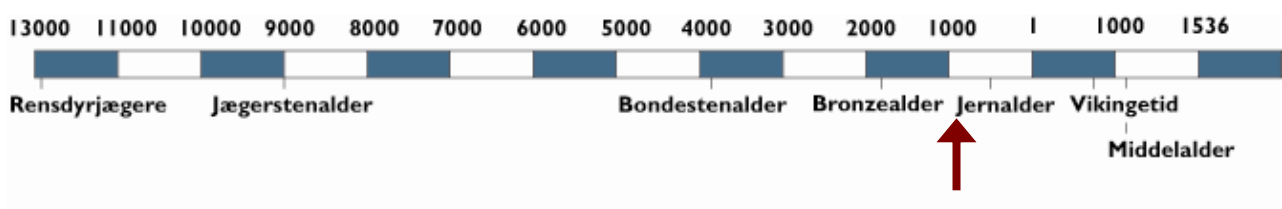
Alle de snittede tagbærende stolpehuller i huset, hegnet og udvalgte gruber blev fotograferet med digitalkamera, diasfarvefilm og sort/hvidfilm, og jordprøver på ca. 2-8 liter fra både huset og hegnet samt udvalgte anlæg blev udtaget til makrofossilanalyser. Alle fund fra de enkelte anlæg blev indsamlet og nummereret med X-nummer.

9. Dataliste

Lokalitetens navn: Søbjerggård,
Jour.nr.: SVM 01160-1 og SVM 01160-2,
Sb.nr.: 040109 - 47

Undersøgelsen blev gennemført af Sydvestsjælland Museum, hvor originaldokumentation i form af fladetegninger i 1:100, detailtegninger i 1:20 og fotos (digital, farvedias og S/H) forefindes. Genstandene er opmagasineret på Sydvestsjælland Museum. Dette gælder dog ikke faunamateriale, der deponeres på Zoologisk Museum. Undersøgelsen blev betalt af Bygherre.

10. Tidstavle

11. Litteratur.

Jensen, J. 2003: Danmarks Oldtid – Ældre jernalder, 500 f.kr.-400 e.kr.